

Oponentský posudek na dizertační práci

Autor práce: **Michaela Konopíková**

Název práce: **Kavky a kosatce. Antropologie turismu, prostoru a identity v Maroku**

Oponent práce: Mgr. Zdenka Sokolíčková, Ph.D. M.A.
Katedra kulturních a náboženských studií
PdF, Univerzita Hradec Králové
zdenka.sokolickova@uhk.cz, 00420 732 765 950

Dějištěm příběhu, který „vypráví“ předložená dizertační práce, je Maroko, jedna z výsostných destinací západních kulturních antropologů. Téma práce je definováno jako „[...] analýza sociokulturní transformace berberské komunity v centrální oblasti Vysokého Atlasu“ a cílem zkoumání je zjistit, „[...] jakým způsobem prezentovaný narativ turismu doplňuje nebo rozporuje dominantní oficiální výklad turismu, ochrany přírody a rozvojové pomoci“ (s. 16). Na jedné straně je tedy kladem důraz na **procesuálnost** (studium proměn) v lokalitě, na straně druhé autorka akcentuje fenomén **diskurzu** – jak, kdo a proč jej utváří a jaké má jeho převládající podoba dopady na místní komunitu ve sledovaných oblastech (turismus, životní prostředí, rozvojové projekty ve vzdělávání).

Dříve než se dostanu k obsahové stránce textu, vyjádřím se stručně i k jeho stránce formální. Práce uspokojivě reflektuje aktuální stav bádání v oboru kulturní antropologie, autenticky pracuje se zdroji, které patřičně cituje (nebylo mi však jasné, proč jsou některé parafráze odkazovány včetně konkrétní paginace a jiné nikoliv), stylisticky je kvalitní a z literárního hlediska velice čtivá. Obsahuje přiměřený počet překlepů a drobných chyb. V úvodních kapitolách je srozumitelně osvětleno téma, zvolené paradigma a metoda, autorka specifikuje svůj postup při sběru dat i jejich analýze. Samotný text je směsicí ryze odborných pasáží, původních výpovědí a autorčiných deníkových záznamů z terénu, což z celku činí mozaiku, která je čtenářsky poutavá.

Práce se nese v ostře kritickém duchu – antropoložka vědomě odmítá (beztak iluzorní) postoj pozitivistického výzkumníka shromažďujícího „tvrdá data“ a od začátku do konce interpretuje. Osobní angažovanost je ostatně v souladu s požadavky aktuálně kladenými na kulturní antropology, kteří už dávno nestudují „ty druhé“, nýbrž prostřednictvím setkání s lidmi a místy přispívají k poznání o sobě samých i o lidství obecně.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že maroťtí Berberři jsou pod tlakem hned několika aktérů, které lze na nižší úrovni identifikovat jako konkrétní osoby (např. podnikatel těžící z cestovního ruchu a investující zároveň do výstavby internátních zařízení pro nezletilé berberské dívky), v obecné rovině se však jedná o nadosobní síly typu globálního neoliberálního kapitalismu. (Pojem „kapitalismus“ se mimochodem v práci nikde nevyskytuje.) Ve všech studovaných oblastech kolidují zájmy místních lidí se zájmy těch, kteří mají při formování diskurzu větší slovo – turisté, marocká vláda, západní podnikatelé či Francie coby exkoloniální mocnost, kolonizující nyní Maroko subtilnějšími, ale i tak účinnými metodami. V důsledku nerovnosti sil dochází v lokalitě k násilné manipulaci s prostředím i identitou místních obyvatel, komodifikaci autentického života Berberů, výkladu přírody jako obchodovatelného artiklu a instrumentalizaci příjemců rozvojové pomoci. Základní problém shledává autorka v tom, že místní lidé mají obecně malý podíl na rozhodování o nejrůznějších opatřeních, které se jich bytostně dotýkají, tedy a) jakým směrem se v oblasti turismu bude rozvíjet místo, kde žijí, b) jak nejlépe skloubit potřebu přežít a pokud možno také mít se lépe s potřebou zachovat důstojné životní prostředí pro stávající a budoucí generace, a c) jak v komunitě zvýšit

gramotnost a podpořit participaci žen na veřejném životě. Závěrečná konstatování autorky jsou nelítostná: „[...] neoliberální praktiky v lokalitě představují pokračování koloniálních schémat a vycházejí z ideologie západní hegemonie“ (s. 164).

Do diskuse během obhajoby navrhuji následující otázky:

- 1) Diskurz ochrany životního prostředí je v práci označen za přímého dědice západní myšlenkové tradice (antika, Bacon, Descartes atd.), tedy tradice reduktivní, objektivizující, oddělující přírodu a kulturu. Je to ale pravda v plné míře? Nečerpá ochránářské hnutí i z alternativních proudů, které mainstreamu Západu oponují? A můžeme vůbec mluvit o ochránářství obecně? Nebylo by spíše vhodné přidávat přívlastky, aby se odlišilo, o jaký druh ochránářských aktivit se jedná – zda je jejich cílem jen další komodifikace z principu neměřitelných fenoménů typu krásy či autenticity (a tedy jsou jen další podobou globálního neoliberálního kapitalismu), nebo zda promýšlejí koncept udržitelnosti více do hloubky?
- 2) Pokud to dobře chápu, autorka hodnotí ekoturismus jako vadný koncept, který maskuje ryze kapitalistické uvažování ignorující zájmy místních lidí za lásku k přírodě. Nemá tedy v lokalitě vůbec žádné pozitivní dopady?
- 3) Nejsem si jistá, zda lze dost dobře diskurz identifikovat (onálepkovat, analyzovat jako statický monolit), protože jej chápu spíše jako něco, co „se děje“ a nikoliv co „je“. Nebylo by zajímavější studovat, jak se mění, jak se vyvíjejí jednotlivá silová pole v čase a v důsledku čeho?

Závěrem ještě dvě drobné poznámky.

- 1) Konečné shrnutí je podle mého příliš stručné, na 166 stran textu jsou necelé 3 strany coby závěr poněkud málo. Je pravda, že pasáž přehledně shrnuje zjištěné poznatky, přesto na tak omezeném prostoru neměla studentka možnost uvažovat do hloubky o limitech svého projektu, jeho slabinách, případných aplikacích či dalším prohlubování v budoucnu.
- 2) Má-li být název práce aluzí na Benedictové Chryzantému a meč, neplní tak docela svoji funkci. Zatímco u Benedictové jsou oba symboly klíčové pro kulturní vzorec japonské společnosti, kavky a kosatce jsou – pokud tomu dobře rozumím – reprezentanty typické fauny a flóry imlilského údolí. Jejich kulturně antropologický význam (je-li jaký) v práci není nijak osvětlen.

Celkově práci hodnotím jako zdařilou. Autorka k tématu přistupuje s weberovským zápalem pro věc, je schopná zprostředkovat výstupy terénního výzkumu odborně a přitom čtivě, a volbou tématu se jí daří neuzavírat se v příslovečné slonovinové věci, naopak, pojednává o palčivých problémech globalizovaného dneška. **Práce splňuje požadavky standardně kladené na dizertační práci. Tímto ji doporučuji k obhajobě a jako klasifikaci navrhuji prospěla.**

Mgr. Zdenka Sokolíčková, Ph.D. M.A.

V Praze, dne 7. srpna 2015